

Vybrané otázky trestního řízení

Marek Fryšták

katedra trestního práva

Základní charakteristika trestního řízení

- trestním řízením se rozumí zákonem stanovený postup OČTŘ a dalších subjektů podílejících se na tomto postupu s cílem zjištění trestných činů a jejich pachatelů a jejich spravedlivého potrestání, jakož i zajištění výkonu rozhodnutí o potrestání

- jedná se fakticky o účel trestního řízení upravený v § 1 TrŘ

- účelem trestního řízení však není jen potírání kriminality, ale i
 - právo odepřít výpověď dle § 100 TrŘ
 - důvěra občanů v trestní řízení a v činnost OČTŘ - viz právo na spravedlivý proces (fair trial) atd.
 - výchovné působení ve vztahu ke společnosti - délka trestního řízení ☹
 - předcházení a zamezování kriminality - úcta k právu

- trestní řízení je kontradiktorní, tj. „spor“ mezi obžalobou a obhajobou (§ 89/2 TrŘ - provedení důkazu)
- vina musí být dokázána (právo mlčet) - nedokázaná vina je dokázaná nevina (§ 2/5 TrŘ - SZ je povinen dokazovat vinu, obviněný nemusí dokazovat nevinu)
- de lege ferenda úvahy o zavedení tzv. důkazního břemene státního zástupce – otázka jeho „unesení, neunesení“

Základní zásady trestního řízení

- pravidla (principy), která jsou výslovně či mlčky zpravidla vyjádřená v TrŘ
- představují východiska pro tvorbu (zákonodárce), interpretaci a aplikaci (orgány činné v trestním řízení) systému trestněprávně procesních norem
- jedná se o určité právní principy, vůdčí právní ideje jimiž je ovládáno trestní řízení a které musí být vykládány a aplikovány v souladu s Ústavou, LZPS, popř. v jejich duchu
- jsou typické pro trestní řízení jako celek nebo jen např. pro některé jeho stadia (zásady typické pro dokazování, hlavní líčení atd.).

Funkce základních zásad trestního řízení

- funkce interpretační - spočívá v tom, že prostřednictvím zásad trestního řízení provádí orgány činné v trestním řízení interpretaci příslušného ustanovení a tím zajišťují jednotnou interpretaci zákona
- funkce poznávací - spočívá v tom, že z charakteru základních zásad a jejich uplatnění v trestním procesu můžeme usuzovat na charakter trestního procesu, tj. zda je inkviziční, kontradiktorní, smíšený
- funkce aplikační - projevuje se v rozhodovacím procesu orgánů činných v trestním řízení
- funkce tvorby práva - spočívá v tom, že zákonodárce musí vycházet důsledně ze základních zásad, na nichž je norma vybudována

Právo na spravedlivý proces

- čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně základních práv a svobod
- každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, spravedlivě a v přiměřené době nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění (tj. trestný čin, přešupek, či správní delikt) proti němu
- uvedené právo se netýká jen trestního řízení
- spravedlivým (řádným/férovým) je ten proces, který je veřejný, spravedlivý a rozhodnutý v přiměřené době nezávislým a nestranným soudem

- předvídatelnost (právní jistota), jasnost a srozumitelnost (pro koho píšou zákony?) práva (situace 90. let min. století)
- občan musí být způsobilý předvídat, do jaké míry, která je rozumná při daných okolnostech případu, důsledky, které mohou vzniknout z jeho jednání; tyto důsledky nemusí být předvídatelné absolutní jistotou, pokud by tomu tak bylo, právo by se svázalo do přílišné rigidity

- čl. 35/1 Evropské úmluvy - podmínkou přijatelnosti stížnosti ze strany ESLP je vyčerpání efektivních vnitrostátních prostředků nápravy – pokud je ústavní stížnost neefektivní, nemusím ji podávat
- z práva spravedlivý proces vyplývají široký katalog dílčích procesních práv, které jsou blíže upraveny v rámci zásad uvedených v Ústavě, LZPS a TrŘ
- „...účelem trestního řízení přitom není jenom spravedlivé potrestání pachatele, účelem trestního řízení je rovněž „fair“ proces; existence řádného procesu je nevyhnutelnou podmínkou existence demokratického právního státu...“
- „...účel trestního řízení, jímž je zcela jistě především snaha náležitě zjistit trestné činy a podle zákona jejich pachatele spravedlivě potrestat, nemůže být v právním státě nadřazen zásadě řádného zákonného procesu ...“

Veřejnost procesu

- čl. 38 LZPS - každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně; veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem
- § 2/10 TrŘ - trestní věci se projednávají veřejně
- platí pouze pro hlavní líčení
 - přípravné řízení je neveřejné
- § 199 a násl. TrŘ - veřejnost hlavního líčení
 - vyloučení veřejnosti/ jednotlivce
- § 54/1 ZSM - zásada neveřejnosti
 - na návrh mladistvého (nikdy o veřejnosti nerozhoduje soud) může být hlavní líčení veřejné

- zásada veřejnosti hlavního líčení není právem obviněného, se kterým by mohl volně disponovat, např. se ho vzdát, tj. obviněný nemá právo na neveřejné hlavní líčení, pokud tomu brání veřejný zájem
 - obviněný se taktéž nemůže vzdát práva na veřejné vyhlášení rozsudku
- důvody pro vyloučení veřejnosti
 - mravnost – obecný pohled, nemůže být rozhodující, že to co nepohorší mě, nepohorší ani jiné
 - veřejný pořádek a národní bezpečnosti (utajované informace)
 - soukromý život účastníků řízení – s ohledem na osobu např. obviněného, svědka lze očekávat zájem médií
- důvody pro vyloučení jednotlivce
 - mladistvý
 - rušení důstojného průběhu - např. dress code jednací síně
 - opatření proti přeplňování jednací síně - tzv. na místenky – účast médií, příbuzenstva

- obrazové záznamy a obrazové nebo zvukové přenosy jen se souhlasem předsedy senátu/samosoudce
- zvukové záznam s vědomím předsedy senátu/samosoudce, pokud to nebude na úkor klidného nebo důstojného průběhu
- „veřejnost“ přípravného řízení - § 8a - § 8c TrŘ - poskytování informací o trestním řízení ze strany orgánů činných v trestním řízení veřejnosti prostřednictvím sdělovacích prostředků a osobám na něm zúčastněným ; jinak je přípravné řízení neveřejné, jen „účastníci řízení“
 - neohrozit objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení
 - nezveřejňovat o osobách údaje, které se přímo nedotýkají trestné činnosti
 - dbát presumpci nevin

Spravedlnost procesu

- § 2/5 TrŘ - OČTRŘ nezjišťují objektivní pravdu, ale skutkový stav ve důvodných pochybností
- od 1. 1. 1994 - zjišťování skutkového stavu věci bez důvodných pochybností
 - zásada tzv. materiální pravdy - úzká souvislost se zásadou vyhledávací
 - nahradila do 31. 12. 1993 aplikovanou zásadu zjišťování skutečného stavu věci (tzv. zásadu objektivní pravdy)
- od 1. 1. 2002 - zjišťování skutkového stavu bez důvodných pochybností za součinnosti stran
 - strany v hlavním líčení důkazy nejen navrhují, předkládají, ale i provádějí

- rovnost zbraní - procesní rovnost obžaloby a obhajoby
 - formální důkazní břemeno státního zástupce de lege ferenda
- doznání obviněného nezbavuje OČTŘ povinnosti zjišťovat skutkový stav
 - čl. 40/4 LZPS - obviněný má právo odepřít výpověď
 - § 33/1 TrŘ - právo obviněného mlčet, právo hájit se jakkoliv, tj. i lží
- § 89/2 TrŘ - každá ze stran může důkaz vyhledat, skutečnost, že důkaz nevyhledal OČTŘ není důvodem k odmítnutí – rovnost zbraní

- neplatí princip „qui tacet (ubi loqui potuit et debuit) consentire videtur“ [„kdo mlčí (když mluvit mohl a měl), zřejmě souhlasí.“] - papež Bonifác VIII. (1235-1303) - mlčení obviněného nelze připočítávat k jeho tíži
- Evropská úmluva tento zákaz výslovně neupravuje, ale ESLP jej dovozuje z čl. 6 odst. 1, 2 (právo na spravedlivý proces, presumce nevinny)
 - právo nepodílet se na vlastním obvinění
 - právo mlčet

- skutkový stav, respektive rozsah pochybností v rámci trestního řízení, je závislý od jednotlivých jeho stadií („za mlhou hustou tak, že by se dala krájet; jdu ze tmy do světla)
 - § 158/3 TrŘ - prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin
 - § 160/1 TrŘ - nasvědčují-li odůvodněné a zjištěné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala konkrétní osoba
 - § 172/1 TrŘ - je-li nepochybné, skutek není, není prokázáno, je nepřípustné
 - § 176 TrŘ - jestliže výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud
 - rozhodování soudu - in dubio pro reo; v pochybnostech by soud neměl odsoudit - někdy to ale alibisticky učiní, jelikož předjímá, že stejně dojde k podání opravného prostředku

Přiměřenost délky procesu

- čl. 38 LZPS - každý má právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů
- § 2/4 TrŘ - trestní věci se musí projednávat bez zbytečných průtahů a to zejména vazební věci a věci, ve kterých byl zajištěn majetek
- posuzuje se podle povahy věci, postupu orgánů činných v trestním řízení (průtahy atd.) a chování osoby, proti které se řízení vede (realizace zákonných práv x obstrukce atd.)
- průtah v některé fázi trestního řízení je tolerovatelný, pokud řízení jako celek je skončeno v přiměřené lhůtě

- lhůty v trestním řízení - zákonné a soudcovské (lhůta pro ustanovení obhájce není určena zákonem, hodiny, dny dle situace)
 - § 159 TrŘ - lhůta pro skončení prověřování - 2, 3, 6 měsíců
 - § 167 TrŘ - lhůta pro skončení vyšetřování - 2, 3 měsíce
 - § 170 TrŘ - lhůta pro skončení vyšetřování - 6 měsíců
 - § 181 TrŘ - lhůta pro nařízení hlavního líčení - 3 týdny, 3 měsíce
 - § 129 TrŘ - lhůta pro písemné vyhotovení rozsudku - max. 20 pracovních dnů

- možnost prodloužení uvedených lhůt a to bez sankce – má takové lhůta pak smysl?
- není stanovena lhůta pro délku hlavního líčení

- § 72a TrŘ – maximální délka trvání vazby - zde se pojí zásada přiměřenosti a zásada rychlosti - přečin, zločin, zvláště závažný zločin, výjimečný trest

□ Barfuss proti České republice, rozsudek ze dne 31.7.2000

□ délka trestního řízení 3 roky 10 měsíců a 7 dní není s ohledem na výše uvedená kritéria přiměřenou dobou trvání trestního procesu

□ Van Pelt proti Francii, rozsudek ze dne 23.5.2000

□ trestní řízení v délce 8 let 8 měsíců a 20 dní bylo považováno s ohledem na složitost věci, vysoký počet obviněných, jejich přítomnost v zahraničí a potřebu právního styku s cizinou za přiměřené

Nezávislý a nestranný soud

- čl. 36/1 LZPS - každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu
- čl. 38/1 LZPS - nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci; příslušnost soudu i soudce stanoví zákon
- princip vázanosti soudce zákonem (čl. 95 Ústavy) - jsem skutečně vázán jen zákonem – co moje subjektivní nálady, pocity, politické přesvědčení, předpojatost?
 - zásada volného hodnocení důkazů (§ 125 TrŘ)

Zásada volného hodnocení důkazů

- OČTŘ hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení po pečlivém zvážení všech okolností a to nejprve jednotlivě a potom v celkovém souhrnu
 - je třeba posoudit jejich věrohodnost a pravdivost
- § 125 TrŘ - soud v odůvodnění rozsudku uvede, které skutečnosti vzal za prokázané o která skutková zjištění opřel své úvahy
- je soudce skutečně vázán jen zákonem? – viz výše

□ právo na zákonného soudce

□ rozvrh práce soudu – obsahuje způsob, jakým jsou jednotlivé věci přidělovány konkrétním soudcům a tím vylučuje možnost, že by po podání nového návrhu obžaloby někdo s tímto návrhem manipuloval podle něčích zájmů a přidělil ho soudci, který by v dané věci mohl být nějak zainteresován

□ právo na neměnitelnost senátu - zásada bezprostřednosti – potřebuji slyšet a vidět, důležitost neverbálních projevů vyslýchané osoby

□ soud smí přihlížet jen k těm důkazům, které byly přímo před ním provedeny (co není před soudem, není na světě)

□ § 202/1 TrŘ - hl.l. se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu

□ § 234/1 TrŘ - veřejné zasedání se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu

□ § 242 TrŘ – neveřejné zasedání se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu

□ § 197 TrŘ náhradní soudce - účastní se hlavního líčení kromě členů senátu

□ § 219/3 TrŘ - při odročení sdělí předseda senátu podstatný obsah předchozího líčení

□ výjimkou je rozhodování trestním příkazem

Zásada zákonnosti - § 2/1 TrŘ

- nullum crimen sine lege - není trestného činu bez zákona
- nulla poena sine lege – není trestu bez zákona
- čl. 3/3 Ústavy - státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon
- čl. 2/2 LZPS - státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví

Presumpce nevinny - § 2/2 TrŘ

- účelem je jednak to, aby obviněná osoba nesnášela stejné následky jako odsouzená osoba a jednak, aby průběh vykonaného dokazování umožnil soudu rozhodovat nestranně; má stránku
 - hmotněprávní - zákaz vyjadřovat se o obviněném jako o vinném před pravomocným vyjádřením soudu o jeho vině
 - procesněprávní - pravidla soudního dokazování mají být takové, aby soud určil vinu nestranně a na základě zákona
- vina obviněného musí být dokázána, tj. nedokázaná vina je dokázaná nevina – in dubio pro reo
- presumpce „viny“ – média, ale i chování OČTŘ vůči obviněnému

Zásada legality - § 2/3 TrŘ

- státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon, přímo použitelný předpis Evropské unie nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak
- nařízení rady (EU) 2017/1939 ze dne 12. října 2017, kterým se provádí posílená spolupráce za účelem zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce - ochrana finančních zájmů evropských společenství (zločinné spolčení)
- 551/1992 Sb., Evropská úmluva o předávání trestního řízení
- oportunita je výjimkou ze zásady legality – státní zástupce nemá povinnost stíhat všechny trestné činy o kterých se dozví
- prvky oportunity - § 159a/3 TrŘ fakultativní odložení věci, § 172/2 TrŘ - fakultativní zastavení trestního stíhání; neúčelnost)
- oportunita není zásadou českého trestního řízení

- souhlas poškozeného - § 163, § 163a TrŘ
 - u taxativně vyjmenovaných trestných činů v případě, že pachatel je ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem
 - souhlasu není třeba v případě smrti, poškozený je mladší 15 let, souhlas byl vzat v tísní
- nepřipustnost trestního stíhání - § 11 TrŘ - milost, amnestie, věk, přičetnost, promlčení, smrt

- hmotněprávní a procesněprávní exempce
- beztrestnost - čl. 27 Ústavy – poslance ani senátora nelze postihnout pro hlasování a projevy učiněné v PS či Senátu nebo v jiných orgánech, lze je stíhat jen se souhlasem komory; odepře-li komora souhlas, je trestní stíhání po dobu trvání mandátu vyloučeno
 - soudce Ústavního soudu nelze trestně stíhat bez souhlasu Senátu; odepře-li Senát souhlas, je trestní stíhání po dobu trvání funkce soudce Ústavního soudu vyloučeno
- nestíhatelnost – čl. 62 Ústavy - prezidenta republiky nelze zadržet, trestně stíhat ani stíhat pro přestupek nebo jiný správní delikt
 - prezident republiky může být stíhán pro velezradu, a to před Ústavním soudem na základě žaloby Senátu; trestem může být ztráta prezidentského úřadu a způsobilosti jej znovu nabýt
 - trestní stíhání pro trestné činy spáchané po dobu výkonu funkce prezidenta republiky je navždy vyloučeno

Tzv. odklony

□ § 307 TrŘ - podmíněné zastavení trestního stíhání

- doznal se
- uhrazení škody poškozenému
- vydání bezdůvodného obohacení
- dosavadní život a okolnosti případu

□ § 309 TrŘ - narovnání

- prohlášení, že spáchal skutek
- uhrazení škody poškozenému
- vydání bezdůvodného obohacení
- složení peněžní částky k obecně prospěšným účelům

□ § 175a TrŘ - dohoda o vině a trestu - nelze u zvlášť závažného zločinu (de lege ferenda se o tom uvažuje – případ SR – vražda Kuciak, Kušnírová)

- výsledky vyšetřování dostatečně nasvědčují tomu, že skutek se stal, je trestným činem a spáchal jej obviněný
- obviněný prohlásil, že spáchal skutek a nejsou pochybnosti o pravdivosti jeho prohlášení

Zásada oficiality - § 2/4 TrŘ

- povinnost orgánů vystupovat z úřední povinnosti (ex officio), pokud zákon nestanoví něco jiného
- výjimky ze zásady oficiality
 - souhlas poškozeného - § 163, § 163a TrŘ
 - opravné řízení se zahajuje podáním opravného prostředku
 - o nároku na náhradu škody se rozhodne, pokud se poškozený připojí s tímto návrhem
 - o svědečném, znalečném, tlumočném a odměně obhájce se rozhoduje jen na návrh

Zásada přiměřenosti/ zdrženlivosti - § 2/4 TrŘ

- trestní věci se musí projednávat s plným šetřením základních lidských práv a svobod
- zásahy jen v odůvodněných případech a v nezbytné míře
- tzv. test proporcionality
 - hodnocení zásahu z hlediska vhodnosti, kdy je posuzována možnost splnění sledovaného účelu
 - není-li daný zásah ani způsobilý sledovaného cíle dosáhnout, jde o projev svévole ze strany zasahujícího orgánu
 - hodnocení zásahu z hlediska potřebnosti, tj. zda je daný zásah vůbec nutný a zda lze sledovaného cíle dosáhnout i jinými prostředky
 - přednost má být dána takovému jednání, které do práv zasáhne v míře nejmenší
 - hodnocení přiměřenosti v užším smyslu, kdy se navzájem poměřují újma a veřejný zájem takového zásahu

Zásada ústnosti - § 2/11 TrŘ

- jednání před soudy je ústní, osoby se vyslychají
- soud rozhoduje na základě ústně provedených důkazů a ústních přednesů stran
- právo osoby, proti které se vede trestní řízení být slyšen a vyjádřit se ke všem skutečnostem
- co není před soudem není na světě - při rozhodnutí o vině a trestu soud nepřihlíží k tomu, co je ve spisech, ale co zazní před ním
- přečtení protokolů o dřívější výpovědi obžalovaného - § 207/2 TrŘ
 - jedná se v jeho nepřítomnosti
 - odepře vypovídat
 - podstatné rozpory – paměťová stopa je nejlepší hned po popisované události, zapomínat je lidské, snaha zveličovat, přehánět

- přečtení protokolů o předchozím výslechu svědka - § 211 TrŘ
 - osobní výslech osoby není nutný- stejnou věc opakuje více svědků, podané svědectví se netýká předmětu řízení
 - osoba zemřela, stala se nezvěstnou, pro dlouhodobý pobyt v cizině nedosažitelnou (v cizině možno vyslýchat cestou právní pomoci, ale pak stejně čtu)
 - svědek odmítnul vypovídat
 - svědek se v podstatných bodech odchyluje od své předchozí výpovědi
 - místo výslechu znalce se čte jeho posudek

- se souhlasem státního zástupce a obžalovaného lze číst v hl. I. úřední záznamy o podání vysvětlení a o provedení dalších úkonů v přípravném řízení

- § 314c TrŘ - samosoudce může rozhodnout bez projednávání („slyšení“) věci – trestní příkaz

Stadia trestního řízení

- představují jednotlivé časové úseky, v nichž OČTŘ a další subjekty plní své úkoly (povinnosti) a vykonávají svá práva s cílem dosáhnout účelu trestního řízení

- předsoudní stadia x soudní stadia - § 12/10 TrŘ
 1. předsoudní
 - přípravné řízení
 - postup před zahájením trestního stíhání – slangově označováno jako prověřování - fakultativní
 - postup po zahájení trestního stíhání/vyšetřování – obligatorní

 2. soudní
 - předběžné projednání obžaloby – fakultativní
 - hlavní líčení - obligatorní
 - řízení o opravných prostředcích - obligatorní
 - vykonávací řízení - obligatorní

- stadium není totožný pojem jako fáze (nezaměňovat), fáze představuje vnitřní členění stadia např. stadium přípravného řízení, fáze prověřování

Předsoudní stadia

- jeho účelem je prověřit podezření ze spáchaní trestného činu a opatřit podklad pro podání obžaloby, nebo není-li důvod pro podání obžaloby, slouží jako podklad pro jiné rozhodnutí státního zástupce ve věci samé
- přípravné řízení (prověřování a vyšetřování)
 - standardní přípravné řízení - § 158/3 až § 158b TrŘ (prověřování), § 160 až § 167 TrŘ (vyšetřování); v jeho rámci se důkazy neprovádí
 - rozšířené přípravné řízení - § 158/3 až § 158b TrŘ (prověřování), § 168 až § 179 TrŘ (vyšetřování); v jeho rámci se důkazy provádí
 - zvláštní ustanovení o vyšetřování některých trestných činů
 - zkrácené přípravné řízení, § 179a až § 179h TrŘ; koná se v tzv. bagatelních věcech (horní hranice TOS do 5 let) s lhůtou skončení do dvou týdnů od sdělení podezření

Policejní orgán

- jde o legislativní zkratku vymezenou v § 12/2 TrŘ - útvary nebo pověřené orgány
 - primárně P ČR (primární policejní orgán) + GIBS, VP, VS, BIS, UZIS, VZ (sekundární policejní orgán)
- policejní orgán je oprávněn konat obecně prověřování
 - konkrétní útvary a pověřené orgány jsou stanoveny konkrétními právními předpisy upravujícími činnost subjektů v postavení policejního orgánu, resp. interními akty řízení

Státní zástupce

- v přípravném řízení tzv. dominus litis
 - orgán činný v trestním řízení
 - povinnost stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví (zásada legality)
 - odpovídá za zákonnost průběhu přípravného řízení
 - dozor v přípravném řízení - § 174 TrŘ
 - dávat závazné pokyny
 - vyžadovat spisy, dokumenty atd.
 - výlučná návrhová oprávnění - např.
 - návrh na vydání k příkazu o provedení domovní prohlídky (§ 83/1 TrŘ)
 - návrh na vydání příkazu k provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu (§ 88/2 TrŘ)

- výlučná rozhodovací oprávnění - zajištění nároku poškozeného - § 47 TrŘ
 - zajištění majetku
- vydání meritorních rozhodnutí
 - zastavení trestního stíhání - § 172 TrŘ
 - přerušení trestního stíhání - § 173 TrŘ
- vyjma rozhodnutí uvedených v § 146a TrŘ rozhoduje o stížnostech do rozhodnutí policejního orgánu
- vypracovává a podává obžalobu, návrh na potrestání, návrh na schválení dohody o vině a trestu

Soud v přípravném řízení

- k provádění úkonů v přípravném řízení je příslušný okresní soud, v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh (§ 26/1 TrŘ)
- soud, u něhož státní zástupce podal návrh, se stává příslušným k provádění všech úkonů soudu po celé přípravné řízení, pokud nedojde k postoupení věci z důvodu příslušnosti jiného státního zástupce činného mimo obvod tohoto soudu (§ 26/2 TrŘ)
- Pl. ÚS 4/2014 z 19.4.2016 - pokud příslušný návrh podává státní zástupce krajského nebo vrchního státního zastupitelství, je třeba aplikovat obecnou úpravu místní příslušnosti soudů v trestním řádu a místní příslušnost okresního soudu určit podle kritérií stanovených v § 18 TrŘ, tj. z množiny okresních soudů, v jejichž obvodech krajské nebo vrchní státní zastupitelství působí, zvolit ten, jehož místní příslušnost těmito kritériím odpovídá

Úkony soudu v přípravném řízení

- ustanovení obhájce obviněnému (§ 39/1 TrŘ)
- rozhodování o vzetí obviněného do vazby (§ 68 a 73b/1 TrŘ)
- vydání příkazu k zatčení obviněného (§ 69/1 TrŘ)
- vydání příkazu k zadržení podezřelého (§ 76a/1 TrŘ)
- vydání příkazu k domovní prohlídce (§ 83/1 TrŘ)
- vydání příkazu k prohlídce jiných prostor a pozemků (§ 83a/1 TrŘ)
- nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu (§ 88/1, 2 TrŘ)

- nařízení vydání údajů o telekomunikačním provozu (§ 88a/1 TrŘ)
- rozhodování o uložení předběžného opatření (§ 88m/3 TrŘ)
- účast při provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu spočívajícího ve výslechu svědka nebo v rekognici (§ 158a TrŘ)

Postup před zahájením trestního stíhání – prověřování

- policejní orgán je oprávněn dle § 158 TrŘ např.
 - vyžadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob a státních orgánů
 - vyžadovat odborné vyjádření od příslušných orgánů, a je-li toho pro posouzení věci třeba, též znalecké posudky
 - obstarávat potřebné podklady, zejména spisy a jiné písemné materiály
 - zadržet osobu podezřelou
 - provádět ohledání místa činu

Postup po zahájení trestního stíhání – vyšetřování

- § 161/2 TrŘ - není-li uvedeno jinak, vyšetřování konají útvary P ČR
 - GIBS – TČ spáchané příslušníky P ČR, VS a celníky + zaměstnanci těchto subjektů v souvislosti s plněním jejich pracovních úkolů
 - státní zástupce - TČ spáchané příslušníky GIBS, BIS, UZIS, VP, VZ
 - kapitán lodi při dálkových plavbách - TČ spáchané na této lodi
 - vojenská policie - např. TČ příslušníků ozbrojených sil spáchané při plnění úkolů v zahraničí (zahraniční mise)
- trestní stíhání se souhlasem poškozeného - § 163, § 163a TrŘ – výjimka ze zásady legality

Soudní stadia

Předběžné projednání obžaloby

- předběžné projednání obžaloby - jeho účelem je, aby se do trestního řízení dostaly pouze věci, které tam patří; § 185 a násl. TrŘ
 - věc patří do příslušnosti jiného soudu
 - zastavení trestního stíhání
 - přípravné řízení nebylo provedeno podle zákona
 - ve věci nejsou v potřebném rozsahu objasněny všechny okolnosti
 - nařízení hlavního líčení

- samosoudce předběžné projednání věci neprovádí, ale obžalobu má povinnost „přezkoumat“ ve výše uvedeném duchu

Hlavní líčení

□ § 196 a násl. TrŘ

□ nejdůležitější stadium trestního řízení, ve kterém se rozhodují otázky viny, trestu a další otázky

□ počátek hlavního líčení

- sdělení věci, která bude projednávána
- zjištění přítomnosti osob - SZ, obžalovaný, obhájba, svědci, znalec, tlumočník
- lze konat v nepřítomnosti obžalovaného, pokud lze věc spolehlivě rozhodnout i bez něho
- nelze konat v nepřítomnosti obžalovaného v případě vazby, VTOS, TČ s horní hranicí převyšující 5 let - obžalovaný se může práva účasti vzdát
- přednesení obžaloby
- práva poškozeného a zúčastněné osoby

- provádění dokazování

- tzv. procesní rovnost zbraní, tj. státní zástupce má shodná práva a povinnosti jako obžalovaný (a naopak)

- závěr hlavního líčení

- závěrečná řeč státního zástupce a dalších osob (obžalovaný, obhájce, poškozený, zmocněnec poškozeného)
 - právo na poslední slovo obžalovaného

- rozhodnutí v hlavním líčení - nejčastěji rozsudek

- odsuzující, zprošťující

Řízení o opravných prostředcích

- jeho bezprostředním účelem je náprava konkrétního ne/pravomocného rozhodnutí v zájmu procesních stran
- vady skutkové (error in facto) - skutková zjištění
- vady právní (error in iure) - právní kvalifikace
- vady procesního postupu (error in procedendo) - „nezákonný“ průběh trestního řízení

Druhy opravných prostředků

řádné opravné prostředky

- stížnost do usnesení (§ 141 a násl. TrŘ)
- odvolání (§ 245 a násl. TrŘ)
- odpor do trestního příkazu (§ 314g TrŘ)

mimořádné opravné prostředky

- dovolání (§ 265a a násl. TrŘ)
- obnova řízení (§ 277 a násl. TrŘ)
- stížnost pro porušení zákona (§ 266 a násl. TrŘ)

Zásady opravného řízení

- princip apelace - zruší, odstraní vady a rozhodne
- princip kasace - zruší a vrátí
- zákaz reformace in peius - zákaz změny k horšímu
- beneficium cohaesionis - dobrodiní v souvislostech

- úplný revizní princip - např. stížnost

- omezený revizní princip - např. odvolání

- účinek devolutivní - rozhodnutí o opravném prostředku se přenáší na jiný (zpravidla nadřízený) orgán
 - autoremedura - orgán, který rozhodnutí vydal, sám vyhoví opravnému prostředku (stížnost) a původní rozhodnutí změní

- účinek suspenzivní - odkladný účinek rozhodnutí

Vykonávací řízení „exekuce“

- směřuje k zajištění výkonu jednotlivých uložených trestů a ochranných opatření a jeho účelem je nucené uskutečnění obsahu rozhodnutí příslušného orgánu činného v trestním řízení; § 315 TrŘ
 - účelem trestního řízení je nejen odhalení trestných činů, jejich pachatelů a jejich spravedlivé potrestání, ale taktéž zajištění výkonu rozhodnutí
- zásada bezodkladnosti výkonu
 - odklad výkonu – výkon trestu by ohrozil život nebo zdraví, těhotná žena, matka novorozeného dítěte (do 1 roku po porodu)
- zásada nepřerušitelnosti (kontinuita) výkonu
 - přerušeni výkonu - těžká nemoc

- zásada korespondence výkonu obsahu rozhodnutí, jehož se výkon dotýká
 - podmíněné propuštění z výkonu TOS po vykonání určité doby (§ 88 TrZ)

 - upuštění od výkonu TOS - § 327 TrŘ
 - odsouzený bude předán na základě extradice (mimo EU) nebo EZR (v rámci EU) nebo vyhoštěn
 - onemocněl nevyléčitelnou životu nebezpečnou nemocí (duševní nemocí)

- zásada výchovného vlivu výkonu
 - účel trestu

- zásada kontroly výkonu
 - oprávnění státního zástupce KSZ, v jehož obvodu je trest vykonáván

Řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu

- řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu - jeho účelem je náprava ústavnosti porušené nezákonným rozhodnutím nebo zákaz provádět jiné nezákonné zásahy orgánu veřejné moci; § 314h a násl.

TrŘ

- jeho typickým projevem je zásada kontinuity řízení, tj. v řízení pokračovat v tom stadiu, které bezprostředně předcházelo vydání zrušeného rozhodnutí
- nezbytnost respektovat obsah zrušovacího nálezu

Výslech svědka - § 97 a násl. TrŘ

- pojem svědka není v TrŘ žádným způsobem definován
 - FO rozdílná od obviněného, předvolaná orgány činnými v trestním řízení, aby ve smyslu procesních předpisů uvedla všechny jí známé skutečnosti, které vnímala svými smysly, a to nejčastěji zrakem, sluchem a hmatem, a které jsou důležité pro rozhodnutí v trestní věci
- svědek v materiálním smyslu
 - každá FO, která svými smysly vnímala skutečnosti důležité pro trestní řízení, jež mohou být podkladem pro rozhodování orgánů činných v trestním řízení
- svědek ve formálním smyslu
 - FO, která je orgány činnými v trestním řízení předvolána ke svědecké výpovědi

Tzv. poučovací povinnost

- povinnost vypovídat úplnou pravdu a nic nezamlčet - 101 TrŘ – na rozdíl od obviněného má svědek povinnost vypovídat a mluvit pravdu
- povinnost poučit jej o významu svědecké výpovědi
 - trestný čin křivé obvinění (345 TrZ), křivá výpověď (346 TrZ), pomluva (184 TrZ)
- zákaz kladení sugestivních otázek - 101/3 TrŘ – srovnej výklad u obviněného
- zákaz kladení kapciózních otázek - 101/3 TrŘ - srovnej výklad u obviněného
- specifika výslechu osoby mladší 15 let - 102 TrŘ
 - přítomnost pedagoga, případně rodičů, pokud u nich není střet zájmů (jeden rodič jako obviněný, dítě jako poškozené)

Zákaz výslechu

- o okolnostech týkajících se utajovaných informací chráněných zákonem č. 412/2005 Sb.
 - možnost zproštění této povinnosti
- o okolnostech týkajících se uložené nebo státem uznané povinnosti mlčenlivosti
 - možnost zproštění této povinnosti
 - touto povinností není dotčena povinnost upravená v § 367 TrZ týkající se nepřekažení trestného činu
 - této povinnosti se nelze dovolávat ve vztahu k trestným činům, stran něhož má svědek dle § 368 TrZ oznamovací povinnost – týrání svěřené osoby, vražda, zneužití dítěte k výrobě pornografie, teroristické tr. činy
 - výjimka stanovená § 368/3 TrZ (advokát, duchovní, osoba poskytující pomoc obětem obchodování s lidmi – vztah s těmito subjekty je totiž založen na vzájemné důvěře)

Odepření svědecké výpovědi

- právo, nikoliv povinnost, odepřít výpověď jako svědek má
 - příbuzný obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh
 - ten, kdo by svojí svědeckou výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu, partneru nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní
- svědka, který odpírá vypovídat bez důvodů uvedených v § 99 a § 100 TrŘ, lze nutit vypovídat uložením pořádkové pokuty dle § 66 TrŘ
 - takové opakované odepření vypovídat může být, pokud je vyjádřením nedůvěry svědka ve spravedlivé rozhodnutí soudu, urážlivým chováním vůči soudu ve smyslu znaků skutkové podstaty trestného činu pohrdání soudem dle § 336 TZ

Obava svědků vypovídat

- hrozí-li svědkovi nebo osobě jemu blízké zřejmě újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí prostřednictvím nátlaku dojde k nezákonnému ovlivňování trestního řízení
 - § 55/2 TrŘ - institut utajeného svědka
utajení podoby, totožnosti
 - § 50 zákona č. 273/2008 Sb., o P ČR - institut tzv. krátkodobé ochrany
fyzická ochrana, dočasná změna pobyt, použití zabezpečovací techniky, poradenství
 - zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka
osobní ochrana, přestěhování, zastírání skutečné totožnosti
 - § 178a TrŘ – spolupracující obviněný
snížení dolní hranice TOS bez omezení; nejedná se o beztrestnost (tzv. „generální pardon“)

Informace o nebezpečném obviněném a odsouzeném

- svědek, kterému hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, může požádat o informace např. o
 - propuštění nebo uprchnutí obviněného z vazby
 - propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody,
 - propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z výkonu ústavního ochranného léčení
 - změně formy ochranného léčení z ústavní na ambulantní

- nepodal-li svědek takovou žádost a je-li důvodná obava, že mu v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného hrozí nebezpečí, je vyrozuměn příslušným zařízením policejní orgán, který vede nebo vedl trestní řízení a ten jej vyrozumí o přijetí opatření k zajištění jeho bezpečnosti

Poškozený

- poškozeným je ten, komu byla trestným činem způsobena - § 43 TrŘ
 - škoda na zdraví
 - škoda na majetku
 - nemajetková újma - trestné činy proti lidské důstojnosti – hlava III TZ, porucha na zdraví, která není škodou na zdraví, škoda na právech (poškození cizích práv - § 181 TrZ, trestné činy proti svobodě - hlava II díl 1. TrZ)
 - na jehož úkor se pachatel obohatil

- za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem

Práva poškozeného – majetková práva

- uplatnit nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy, vydání bezdůvodného obohacení (rozhodování tzv. v adhezním řízení); hmotněprávně bude nárok posouzen podle příslušných soukromoprávních předpisů
- činit důkazní návrhy
- nepřizná-li soud, odkáže do řízení ve věcech občanskoprávních (nezakládá překážku *rei iudicatae*)
- uplatněním nároku se staví promlčecí doba
- žádný soudní poplatek
- možnost odvolání do výroku o takto uplatněném nároku; nemožnost podat dovolání

Práva poškozeného – nemajetková práva

- být přítomen projednávání věci
- nahlížet do spisů a činit si opisy a výpisy
- být přítomen sjednávání dohody o vině a trestu
- odepřít souhlas s trestním stíháním (§ 163 TrŘ)
- nechat se zastoupit zmocněncem (§ 50 TrŘ)
- žádat o bezplatné zastupování (§ 51a TrŘ)
- vyjádřit se k věci před skončením
- uzavřít dohodu o narovnání a dát souhlas s narovnáním (§ 309 TrŘ)
- vzdát se svých práv (§ 43 odst. 5 TrŘ)

Bezplatná obhajoba poškozeného

- osvědčí-li, že nemá dostatek prostředků, aby si zmocněnce hradil sám
 - poškozený, kterému byla způsobena těžká újma na zdraví
 - poškozený, který je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt
 - poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení, není-li zastupování zjevně nadbytečné

- i bez osvědčení nedostatku prostředků, nejde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy
 - poškozený mladší osmnácti let
 - zvláště zranitelná oběť

Zajištění nároku poškozeného

- je-li důvodná obava, že uspokojení nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené TČ nebo na vydání bezdůvodného obohacení bude zmařeno nebo ztěžováno, lze zajistit majetek obviněného (i v rámci SJM či podílu) do výše škody nebo nemajetkové újmy nebo rozsahu bezdůvodného obohacení
- zajišťovat nelze věci, které nepodléhají výkonu soudního rozhodnutí
- movité věci se uloží do úschovy soudu, nemovitosti plomba na KÚ – možnost s nimi nakládat jen po předchozím souhlasu soudu/státního zástupce

Oběť trestného činu

- zákon č. 209/1997 Sb., o peněžité pomoci obětem trestné činnosti
 - obětí je ten, komu v důsledku s TČ vznikla škoda na zdraví – i osoba pozůstalá po oběti, osoba odkázaná na výživu
- zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů
 - FO, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil
 - byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou
 - zvláště zranitelná oběť – dítě, osoba postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, oběť trestného činu obchodování s lidmi atd.
- poškozeným může být FO i PO, obětí je FO

Součinnost státních orgánů, fyzických a právnických osob - § 8 TrŘ

- státní orgány, právnické a fyzické osoby jsou povinny bez zbytečného odkladu, a nestanoví-li zvláštní předpis jinak, i bez úplaty vyhovovat dožádáním orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů
 - zákon č. 292/1993 Sb. v čl. IV odst. 10 zmocnil Ministerstvo spravedlnosti k přijetí vyhlášky, ve kterých případech přísluší odměna za vyhovění výzvě orgánům činným v trestním řízení a v jaké výši - tato nebyla nikdy přijata
- státní orgány jsou dále povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin
 - výjimka z oznamovací povinnosti - § 368/3 TrZ (advokát, duchovní, osoba poskytující pomoc obětem obchodování s lidmi)

- oznamovací povinností není automaticky prolomena povinnost zachovávat tajnost utajovaných informací ani povinnost mlčenlivosti

- může ji prolomit pouze zvláštní předpis, který ji upravuje
 - stanoví okruh informací, které je možno předat bez ohledu na povinnost mlčenlivosti nebo
 - stanoví postup, jakým může dojít ke zproštění povinnosti mlčenlivosti

plnění oznamovací povinnosti

lze odmítnout

s odkazem na povinnost zachovávat tajnost utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem nebo státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti

nelze odmítnout

jestliže osoba, která tyto povinnosti má, by se jinak vystavila nebezpečí trestního stíhání pro neoznámení nebo nepřekažení trestného činu

při vyřizování dožadání orgánu činného v trestním řízení o trestném činu, kde dožadovaná osoba je současně oznamovatelem trestného činu

smyslem možnosti odmítnutí není bránit v poskytování takových údajů, ale v tom, aby k jejich poskytnutí docházelo pouze v zákonem vymezených důvodech a zákonem stanoveným způsobem

Nepřekážení trestného činu - § 367 TrZ

- taxativní výčet trestných činů, kterých se týká povinnost překazit
- „kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá“
- výjimky z povinnosti překazit
 - nelze-li trestný čin překazit bez značných nesnází nebo aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání

Neoznámení trestného činu - § 368 TrZ

- taxativní výčet trestných činů, kterých se týká oznamovací povinnost
- „kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný spáchal“
- výjimky z oznamovací povinnosti
 - oznamovatel by oznámením sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání
 - advokát nebo jeho zaměstnanec, duchovní registrované církve a náboženské společnosti

Vyžádání tzv. bankovních informací - § 8/2 TrŘ

- údaje, které jsou předmětem bankovního tajemství a údaje z evidence cenných papírů
- státní zástupce, po podání obžaloby předseda senátu
- jestliže je toho v trestním řízení třeba k řádnému objasnění okolností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin
- k posouzení poměrů obviněného anebo pro výkon rozhodnutí
- v řízení o trestném činu neoprávněné nakládání s osobními údaji dle § 180 TrZ může orgán činný v trestním řízení vyžadovat individuální údaje získané podle zákona č. 89/1995 Sb. pro statistické účely

- podmínky, za nichž může orgán činný v trestním řízení vyžadovat údaje získané při správě daní - § 53/2 daňový řád (zákon č. 280/2009 Sb.)
 - informace získané při správě daní pro účely trestního řízení
 - trestné činy daňové a poplatkové
 - nepřekažení (cca 70 TČ) nebo neoznámení (cca 40 TČ) trestného činu
 - dotační podvod, poškozování finančních zájmů Evropských společenství
 - tzv. korupční trestné činy, trestné činy úředních osob, trestné činy proti výkonu pravomoci orgánu veřejné osoby a úřední osoby
 - padělání a pozměňování peněz, veřejné listiny

Trestní oznámení

- podání se posuzuje vždy podle svého obsahu, i když je nesprávně označeno - 59/1 TrŘ
- podání - jakýkoliv podnět k úkonu trestního řízení
 - např. stížnost na postup policejního orgánu
- trestní oznámení - podání o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestným čin
 - podání lze jej učinit písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě, podepsané či anonymní
 - v přípravném řízení sepisují podání ústně do protokolu policejní orgán či okresní státní zastupitelství; v řízení před soudem okresní soud
- trestní oznámení je tzv. nepřípustný důkaz (nezaměňovat s pojem nezákonný), jehož nepřípustnost spočívá v tom, že osoba jej podávající není poučena o povinnosti nelhat, nikoho krivě neobvinít a nepomluvit

- státní zástupce a policejní orgán je povinen přijímat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin + poučit oznamovatele o odpovědnosti za vědomě nepravdivé údaje - 158/2 TrŘ
 - provedení zásady legality a oficiality
- činí-li se ústně trestní oznámení, je nutno oznamovatele vyslechnout o (§ 59/5 TrŘ)
 - okolnostech, za nichž byl čin spáchán
 - o osobních poměrech toho, na něhož se oznámení podává
 - o důkazech a o výši škody způsobené oznámeným činem
 - je-li oznamovatel zároveň poškozeným nebo jeho zmocněncem, musí být vyslechnut též o tom, zda žádá, aby soud rozhodl v trestním řízení o jeho nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení
- jestliže byl takový protokol o trestním oznámení sepsán u soudu, ten jej neprodleně postupuje státnímu zástupci (§ 59/6 TrŘ) a ten zpravidla zase policejnímu orgánu

Děkuji za pozornost

Otázky...???

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.

Katedra trestního práva

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Veveří 70, 611 80 Brno

Tel. + 420 549 493 870, Fax. + 420 541 213 162

E-mail: Marek.Frystak@law.muni.cz